

**Gerard & Cornelis
van Spaendonck**

**bloemschilders
in Parijs**

**DE
GEUR VAN
SUCCES**

Gerard & Cornelis
van Spaendonck

DE GEUR VAN SUCCES

BLOEMSCILDERS
IN PARIJS

Paul Huys Janssen

HET NOORDBRABANTS MUSEUM | WBOOKS

Cornelis van Spaendonck volgt Gerard

Hoewel de naam en faam van Gerard van Spaendonck zijn jongere broer [afb. 11] duidelijk in de schaduw hebben geplaatst, ontsnapte hij geenszins aan de aandacht van Adriaan van der Willigen.

Cornelis van Spaendonck, broeder van den, hier voor vermelden Gerardus, werd insgelijks te Tilburg geboren, den 7 December des jaars 1756. In navolging zijns broeders de Schilderkunst tot zijn bestaan gekozen hebbende, vertrok hij in het jaar 1773 naar Antwerpen, legde daar de gronden der Kunst, en begaf zich vervolgens naar Mechelen, om door den Heer Herrijns toen aldaar woonachtig verder onderwezen te worden. Vervolgens reisde hij naar Parijs, en beoefende daar het schilderen van Bloemen en Vruchten, onder geleide van zijnen reeds ver gevorderden broeder. Op dit vlak bleef hij zich toeleggen, en vestigde zich mede te Parijs, alwaar hij nog woonachtig is.¹²

❶ [11]

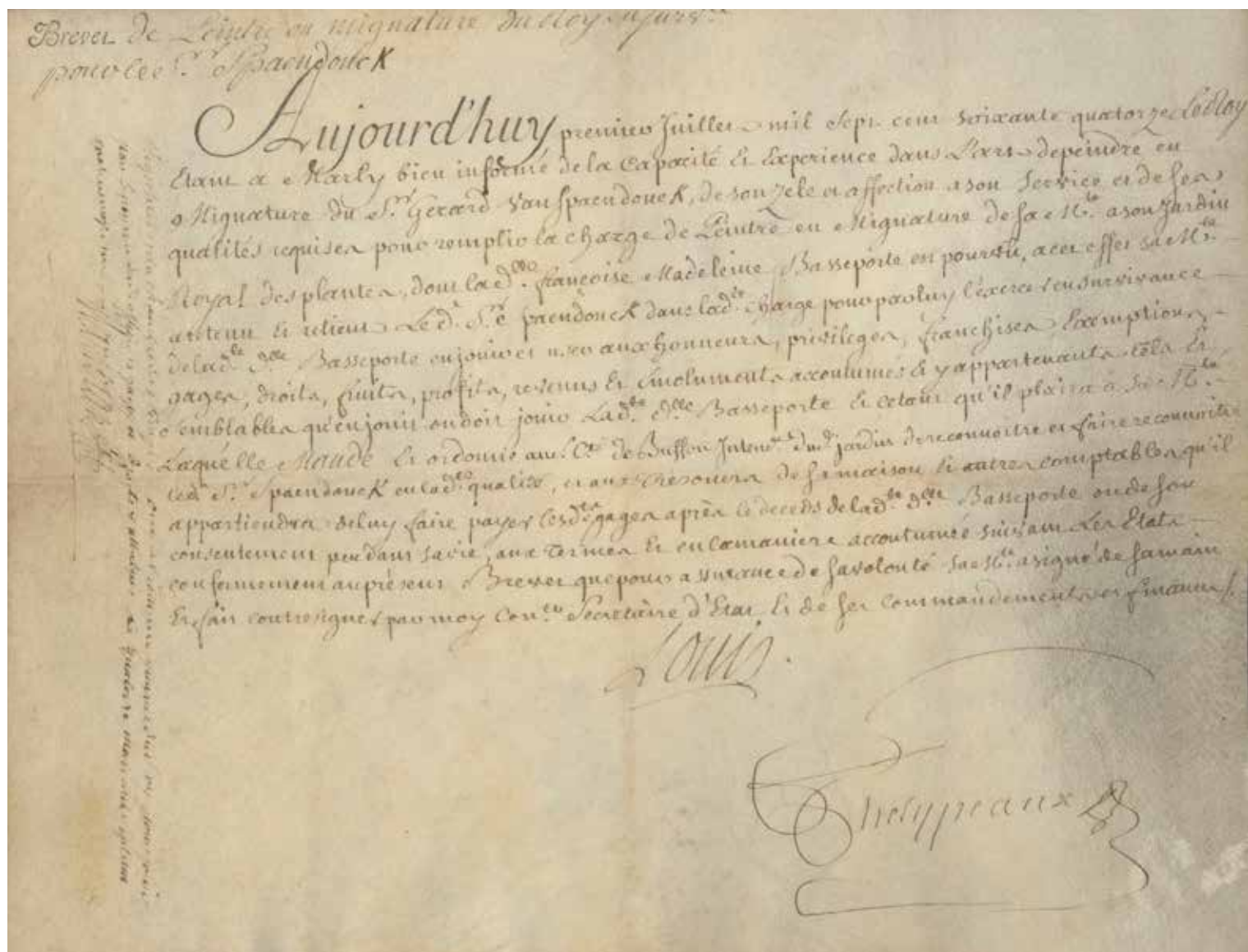
Johan Versfelt
(naar Adriaan de Lelie?),
Portret van Cornelis van
Spaendonck, 1845?,
olieverf op doek,
42,5 × 33,5 cm,
Het Noordbrabants Museum,
's-Hertogenbosch

Gerard van Spaendonck is in 1769 in Parijs aangekomen; Cornelis mogelijk tien jaar later, in 1779. Gerard bracht de traditie van de Nederlandse bloemschilderkunst uit de zeventiende en achttiende eeuw naar de wereldstad. En zulke kunstwerken waren zeer geliefd. Juist op dat moment, rond 1770, waren kunstwerken met bloemen bijzonder in de mode, niet alleen in de schilderkunst, maar ook in de vormgeving, decoraties en interieurs. Het is van belang te vermelden dat de gebroeders Van Spaendonck in hun kunstenaarschap zeer succesvol waren. De geur van succes hing rondom hen. Een geslaagde carrière leidde in die periode vanaf 1780 ook tot een goede maatschappelijke positie waarvan vooral Gerard profiteerde; hij maakte al snel deel uit van de artistieke elite in Parijs. En hij vond beschermheren die hem in zijn loopbaan steunden. Onder hen was Claude-Henri Watelet (1718-1786), een gefortuneerde belastingontvanger en financier. Watelet was geïnteresseerd in de schilderkunst en in tuinen en hij had over beide onderwerpen geschreven.¹³ Daardoor werd hij in 1760 lid van de 'Académie Royale de Peinture et de Sculpture' (Koninklijke Academie van de Schilder- en Beeldhouwkunst). Daarnaast was hij zelf een amateur-schilder en een verwoed verzamelaar van prenten, met name van Rembrandt. Watelet nam Gerard onder zijn hoede, zorgde ervoor dat hij woonruimte kreeg in het Louvre – het oude koninklijke paleis waar veel kunstenaars woonden – en liet hem studies maken in zijn tuinen bij het landgoed Moulin-Joli bij Colombes, net buiten Parijs. Daar waren koning Lodewijk XVI en koningin Marie-Antoinette regelmatig te gast. Via Watelet leerde Gerard een andere beschermheer kennen: graaf George-Louis Leclerc de Buffon (1707-1788). Deze was directeur van de 'Jardin du Roi', de koninklijke botanische tuin waar exotische en inheemse planten werden gekweekt.¹⁴ Die tuin was voor Van Spaendonck een uitgelezen bron van inspiratie. Buffon zorgde ervoor dat Gerard in 1774 werd benoemd tot koninklijk miniatuurschilder van bloemen [afb. 111]. Buffon was dan wel directeur van de 'Jardin du Roi', maar boven hem stond een hogere autoriteit: algemeen directeur Charles Claude Flahaut de Billarderie (1730-1809). Die was in 1774 door koning Lodewijk XVI benoemd tot toezichthouder van de koninklijke gebouwen, kunstcollecties, tuinen en manufacturen (fabrieken). Hij was ook

¹². Idem, pp. 89.

¹³. Voor de rol van Watelet zie Jonkman 2017, p. 55.

¹⁴. Idem, p. 56.

verantwoordelijk voor de organisatie van de Salon, de tweejaarlijkse tentoonstelling in het Louvre waar met name schilderijen werden getoond. Het is bekend dat Van Spaendonck daar al vanaf 1777 zijn werken mocht tonen en het is goed mogelijk dat De Billarderie hem daartoe toegang verschaftte.¹⁵ In 1785 hing op de Salon een schilderij van Gerard dat toebehoorde aan Lodewijk XVI, zoals dat vermeld stond het toen geschreven aantekenboek [afb. 12].¹⁶

Charles de Billarderie was, in naam van Lodewijk XVI, opdrachtgever van de vooraanstaande en invloedrijke schilder Jacques-Louis David (1748-1825). Hij schilderde monumentale historievorstellungen en portretten, onder meer van de koning.

¹⁵ Idem, pp. 56-57.

¹⁶ Van Boven & Segal 1988, p. 101, cat.nr. 6.

III

Benoeming van Gerard van Spaendonck tot koninklijk miniatuurschilder, 1774, perkament, 25 × 32 cm, Brabants Historisch Informatie Centrum, 's-Hertogenbosch. Met de signatuur van koning Lodewijk XVI.

David zou een goede vriend worden van Gerard van Spaendonck. Ook andere collega's wist Gerard al snel tot zijn vrienden te maken en het was dan ook geen verrassing dat hij via hen in 1775 werd toegelaten tot de prestigieuze Académie, vooralsnog als aspirant-lid.¹⁷ De Académie was verantwoordelijk voor de organisatie van de al genoemde Salon, waar de leden hun nieuwste werken toonden. Er werden op de Salon prijzen uitgereikt en de getoonde werken mochten worden verkocht. Met betrekking hiertoe bestaat er een anekdote over de verkoop van een schilderij van Gerard. Graaf Jean-Frédéric de Maurepas, minister van staat onder koning Lodewijk XVI, wilde het hoge bedrag van 4000 francs betalen voor een schilderij van Gerard, maar die wees dat af omdat hij het al aan een koopman in Nederland had beloofd. Deze betaalde maar liefst 6000 francs voor het schilderij en een ander nog te maken werk.¹⁸ De succesvolle kunst van Gerard van Spaendonck betaalde zich uit!

Voorspoed en fortuin

*Sedert dien tijd was het fortuin van den jongen kunstenaar gemaakt; hij bezat reeds rijkdom, en zijne spaarzaamheid verdubbelde de inkomsten door zijn kunsttalent geopend. Lieden der eerste huizen benijden elkander het genoeg, om hem te verplichten en aan te moedigen. Onder zijne beschermers had hij de eer de Koningin van Frankrijk Marie Antoinette te tellen, wier vorstelijke milddadigheid Van Spaendonck in ruime mate mocht ondervinden. De koningin belastte hem met onderscheidene tafereelen, die het Paleis, het kleine Trianon genaamd, haar geliefkoost verblijf, moesten versieren. Twee kunstgewrochten verlieten het penseel des bloemenscheppers, van welke het eene in het paleis der vorsten, doch thans in het paleis, het groote Trianon prijkt. Het andere stuk werd eerst voltooid, toen de rampspoedige vorstin, in stilte, tranen weende over de rampen welke haar en haar koninklijk gezin wachtten. Dit tafereel is thans een der prachtigste en beste sieraden van het Koninklijk Museum.*¹⁹

Uit het ene succes volgde het andere. In 1781 werd Gerard officieel lid van de Académie en in 1788 werd hij bestuurslid. Hij heeft er ongetwijfeld voor gezorgd dat zijn jongere broer Cornelis ook lid werd van de Académie en dat was in 1789. In hetzelfde jaar brak de Franse Revolutie uit.

*De Heer van Spaendonck vervolgens, en om zijn talent en om zijne persoonlijke hoedanigheden te Parijs meer en meer geacht, werd tot Professor in de Schilderkunst aldaar benoemd, en hem een fraai en aangenaam verblijf in den beroemden planttuin aangewezen. Hier gaf hij dan ook geregeld les in het teekenen van Bloemen, Planten en Vruchten, aan jonge lieden van beiderlei kunne, en vormde vele zeer verdienstelijke Kweekelingen en Teekenaars van voorwerpen, behoorende tot de 'Natuurlijke Historie', welke Teekenaars ter bevordering dier wetenschap, zoo onontbeerlijk zijn.*²⁰

¹⁷. Voor deze gegevens, zie van Boven & Segal 1988 met aanvullende informatie in Jonkman 2017. Naar het schijnt was Gerard van Spaendonck de enige Nederlander die op voordacht tot de Académie werd toegelaten, zie Jonkman in Amsterdam/Parijs 2017-18, p. 22. Ook Ary Scheffer werd eens voorgedragen maar die weigerde omdat hij de eer gunde aan Eugène Delacroix; idem, p. 22 en p. 248, noot 42.

¹⁸. Lommen 1863, pp. 11-12. Graaf Jean-Frédéric Phélypeaux de Maurepas (1701-1781) was van 1774 tot 1781 minister van staat onder Lodewijk XVI. De uitgebreide kring van opdrachtgevers, verzamelaars, vrienden en leerlingen van Gerard van Spaendonck vormt het onderwerp van een onderzoek dat in voorbereiding is door Florine Albert, Université de Picardie Jules Verne à Amiens.

¹⁹. Lommen 1863, p. 12. Het is onduidelijk of Lommen hier een juiste weergave biedt van de feiten. Zijn beschrijving van het leven van Gerard van Spaendonck neigt tot overdrijving [vergelijk ook afb. 5].

²⁰. Van Eynden & van der Willigen 1816-40, deel 3 [1820], pp. 40-41.

Schilderijen

1. Cornelis van Spaendonck | Vaas met rozen
Olieverf op doek, 65 x 52 cm | Lyon, Musée des Beaux-Arts

2. Gerard van Spaendonck | Vaas met bloemboeket, fruit en vogelnestje, 1780
Olieverf op doek, 68 x 53 cm, Particuliere collectie Nederland

3. Gerard van Spaendonck | Bloemen in een lapis lazuli vaas op een marmeren blad, 1773
Olieverf op doek, 54 x 45,4 cm | 's-Hertogenbosch, Het Noordbrabants Museum
Verworven met steun van de Vereniging Rembrandt

4. Gerard van Spaendonck | Bloemen in een marmeren vaas en een vogelnestje, 1777
Olieverf op doek, 81 x 64,5 cm | 's-Hertogenbosch, Het Noordbrabants Museum
Verworven met steun van de Vereniging Rembrandt

Deze publicatie is verschenen bij de tentoonstelling
*De geur van succes. Gerard & Cornelis van Spaendonck,
bloemschilders in Parijs* in Het Noordbrabants Museum,
's-Hertogenbosch van 26 april tot en met 25 augustus 2019.

Bruikleengevers

Amersfoort/Rijswijk, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Amsterdam, Rijksmuseum
Angers, Musées d'Angers
Antwerpen, Collectie Smidt van Gelder, Stad Antwerpen
Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België
Den Haag, RKD – Nederlands instituut voor kunstgeschiedenis
Fontainebleau, Musée National Château de Fontainebleau
's-Hertogenbosch, Brabants Historisch Informatie Centrum
's-Hertogenbosch, Het Noordbrabants Museum
's-Hertogenbosch, Stichting Huizinghe 'De Loet'
Leiden, Universiteitsbibliotheek
Luxemburg, Villa Vauban-Musées d'Art de la Ville de Luxembourg
Lyon, Musée des Beaux-Arts de Lyon
Parijs, Fondation Dosne-Thiers, Institut de France
Parijs, Fondation Custodia, Collection Frits Lugt
Parijs, Musée Cognacq-Jay
Parijs, Musée du Louvre
Sèvres, Manufacture nationale de Sèvres
Tilburg, Regionaal Archief Tilburg
Tilburg, Stedsmuseum Tilburg
en alle particuliere bruikleengevers, die anoniem wensen te blijven.

Samenstelling en organisatie tentoonstelling

Joris Westerink, Paul Huys Janssen

Auteur publicatie

Paul Huys Janssen

Beeldredactie

Helmie van Limpt

Grafisch ontwerp

studio frederik de wal, Schelluinen

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
Het Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch
www.hetnoordbrabantsmuseum.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens-
bestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen
of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

ISBN 978 94 625 83 12 2

NUR 646

Fotoverantwoording

De werken zijn gefotografeerd door Peter Cox, Eindhoven,
tenzij anders vermeld:

Amsterdam, Rijksmuseum: 13
Angers, Musées d'Angers, P. David: 17, 19
Antwerpen, Michel Wuyts, Louis De Peuter: 7
Beek, Antoine van Kaam: 11, 3, 4, 10
Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België: 33, 36, 37, 39
Haarlem, Tom Haartsen: 1
's-Hertogenbosch, Het Noordbrabants Museum: VI, 32
's-Hertogenbosch, Brabants Historisch Informatiecentrum: III
Leiden, Universitaire Bibliotheken Leiden: 38
Luxemburg, Christof Weber: 11
Lyon, Lyon MBA-foto Martial Couderette: 1
Parijs, Fondation Custodia, Collection Frits Lugt: IV
Parijs, © Musée Cognacq-Jay, Roger-Violett: 20
Parijs, © Muséum national d'Histoire naturelle, dist. RMN-Grand
Palais/image du MNHM, bibliothèque centrale: IX
Parijs, © RMN-Grand Palais, Benoît Touchard: 9
Parijs, © RMN-Grand Palais (musée de Louvre), Franck Raux: 12
Parijs, © RMN-Grand Palais (musée de Louvre), Adrien Didierjean: 5
Parijs, © RMN-Grand Palais (Sèvres, Cité de la céramique) Tony
Querrec: 70
Tilburg, Regionaal Archief Tilburg: 59,60
Tilburg, Stedsmuseum Tilburg: XIII

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de
illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die
desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen
zich alsnog tot de uitgever wenden.

Omslag voorzijde: detail Koolroos afb. 6

DE GEUR VAN SUCCES

Gerard & Cornelis van Spaendonck bloemschilders in Parijs

De gebroeders Gerard (1746-1822) en Cornelis (1756-1839) van Spaendonck zijn geboren in Tilburg. Zij leerden het schildersvak in Antwerpen bij de in zijn tijd beroemde schilder Willem Jacob Herreyns (1743-1827). Met Gerard voorop vertrokken ze van daaruit naar Parijs, het toenmalige centrum van de culturele wereld, waar ze snel carrière maakten als bloemschilders. Op dat moment waren er in Parijs geen toonaangevende bloemschilders actief en juist daarmee wisten de broers zich te onderscheiden. Ze hadden onmiddellijk succes. Koning Lodewijk XVI stelde Gerard in 1774 aan tot koninklijk miniatuurschilder van bloemen, terwijl Napoleon hem voor zijn verdiensten het 'Légion d'honneur' (Legioen van Eer) zou toekennen. Cornelis was enige tijd artistiek directeur van de porseleinfabriek in Sèvres, waar tegels werden gedecoreerd met bloemvoorstellingen ontworpen door de Van Spaendoncken.

De internationale belangstelling voor de gebroeders Van Spaendonck is de laatste jaren sterk toegenomen. Het Noordbrabants Museum heeft een belangrijke rol gespeeld bij de herwaardering van beide kunstenaars, met name door de in 1980 georganiseerde tentoonstelling *Gerard & Cornelis van Spaendonck. Twee Brabantse bloemenschilders in Parijs*. Met deze expositie werd voor het eerst een groot overzicht met werken van de Van Spaendoncken aan het Nederlandse publiek gepresenteerd. Sindsdien is de collectie van de twee bloemschilders in Het Noordbrabants Museum gegroeid tot meer dan dertig kunstwerken!

